

За результатами аналізу навчально-методичного забезпечення викладання фізики з'ясовано, що окремих видань щодо формування громадянської компетентності учнів не виявлено, тому вчитель має самостійно здійснювати відбір додаткового навчального матеріалу та фізичних задач, орієнтуючись сутність означеної компетентності та зміст її компонентів.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 24.05.2023).
2. Ліскович О. В. Формування предметної і ключових компетентностей учнів основної школи у процесі вивчення електромагнітних явищ: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Кіровоград, 2014. 20 с.
3. Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_7 (дата звернення 24.05.2023).
4. Фізика. 7–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2017.

Левицька Христина,
вихователь
закладу дошкільної освіти №15 «Джерельце»
Кам'янець-Подільської міської ради
Хмельницької області

Громадянська компетентність і демократичне суспільство України: історичний, політичний, ціннісний ракурс

У статті висвітлено аспекти формування громадянської компетентності та демократичного суспільства у дітей дошкільного віку. Проаналізовано сучасний стан формування громадянської компетентності у закладах дошкільної освіти, проведено аналіз чинних нормативних документів, визначено основні напрями та засоби формування громадянської компетентності і демократичного суспільства підростаючого покоління. Наголошено на вагомій потребі використання та впровадження до виховного процесу, засобів культурного та духовного надбання українського народу.

Ключові слова: громадянська компетентність, демократичне суспільство, соціально-громадянська компетентність, національне виховання.

Key words: civic competence, democratic society, socio-civic competence, national education.

Розвиток громадянської компетентності є важливим компонентом розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку. Виховання сучасного дошкільника – це процес, який ґрунтується на тих реаліях, в яких перебуває теперішнє українське суспільство. Військово-політичні події останніх років, загострили питання необхідності подолання в суспільстві тоталітаристської ідеології минулого, окреслили необхідність пошуку тих засобів, що здатні ефективно, виховувати в дітей почуття власної та національної гідності, відродити основи демократичного суспільства.

В умовах сучасного світу, коли певною мірою стираються кордони між соціально-економічними, культурними ознаками окремих держав, є небезпека втрачання народами національних рис, обезцінення культурної спадщини, традицій, історичної пам'яті. Тому, націлюючи дітей на пізнання та повагу до світової культури, радичій інших народів, ми маємо укріплювати їх національну ідентичність, як основу громадянської компетентності, демократичності, патріотичності майбутнього свідомого громадянина України.

З огляду на те, що Україна перебуває в стані освітніх реформ, у цьому руслі питання формування громадянської компетентності дітей дошкільного віку є досить комплексними, має багато різноманітних аспектів. На законодавчому рівні розроблено та прийнято низку документів: затверджено оновлений Базовий компонент дошкільної освіти, який є

Державним стандартом дошкільної освіти, оновлений Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про освіту» Наказ МОН від 06.06.2022 №527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641», які зорієнтовані на відображення всіх актуальних тенденцій в освіті, що базуються на демократичних цінностях. Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (2021) визначена нова ключова компетентність – соціально-громадянська. Соціально-громадянська компетентність є однією з ключових компетентностей формування людини-громадянина. Під нею розуміють ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, до міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми, однолітками в соціально-громадянському просторі, до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур; здатність та прояв особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі у демократичних процесах, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві [2, с. 17].

Відповідно до Наказу МОН України від 06.06.2022 року № 527 Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України, серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, демократії, свободи, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [3, с. 3].

У наукових працях сучасні науковці наголошують на актуальності вивчення культурної спадщини нашого народу, акцентують на потребі активного її впровадження в освітніх програмах закладів освіти, апелюють до адаптації історичних національних надбань у сучасну систему сприйняття й передачі її підростаючому поколінню. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що національні почуття в дітей дошкільного віку не виникають самі по собі, вони є результатом цілеспрямованого впливу на дитину соціуму та виховної роботи закладу дошкільної освіти [4, с. 21].

Організуючи діяльність дитячого колективу відповідно до нормативно-правових документів, що сьогодні діють в освітньому просторі, переконуюсь, що всі компоненти духовної та матеріальної культури українського народу є серцевиною національного виховання, формування громадянської компетентності та демократичного суспільства.

Виховуючи громадянина України надзвичайно важливо ознайомлювати його з українськими традиціями, звичаями, обрядами ще з раннього віку. Одним із засобів залучення дітей дошкільного віку до народної спадщини є ознайомлення їх з національним одягом, стравами та традиціями яких дотримувались прадіди.

Національний костюм – яскраве і самобутнє культурне явище. У народному костюмі відбилися спільність походження й історичної долі, взаємовплив культур сусідніх народів. Зберігаючи ознаки різних епох, костюм є джерелом вивчення історії [5, с. 17]. У ньому чи не найяскравіше і найвиразніше виявляється головна властивість народного декоративного мистецтва: вміння народних майстрів за допомогою простих логічних засобів органічно поєднувати утилітарність і красу. Саме вбрання безпосередньо пов'язане з визначними подіями в житті людини, зокрема, народними святами, весільними обрядами, а також особливостями побуту. Український національний одяг символізує характер та склад української душі, який представлений у вигляді художніх елементів. Саме етнічний одяг відображає надзвичайно широкий та багатогранний спектр світоглядних уявлень, норм та духовних традицій українського народу. Крім того, в одязі втілюється потяг людини до

прекрасного, її художньо-естетичні погляди і смаки, що роблять його вагомою частиною мистецтва. Сучасні дослідження у галузі педагогічної науки та мистецтвознавства акцентують увагу на тому, що народне вбрання є синтетичним видом мистецтва. Воно охоплює в єдиний художньо-утилітарний ансамбль мистецтво крою, ткацтво, аплікацію, вишивку, плетіння, обробку шкіри, тобто інтегрує у собі різні види мистецтва, поєднує матеріальні й духовні здобутки культури.

У концептуальних положеннях про основи національного виховання, формування громадянської компетентності дітей дошкільного віку, окреслено важливу вимогу сучасності використовувати народні обряди, звичаї і традиції не лише задля відновлення найкращих надбань минувшини, але й задля насичення їх оновленим науковим змістом, що сприятиме становленню відповідного культурно-історичного досвіду нашого народу, визначить шлях розвитку української освіти та культури.

Треба розвивати у дітей інтерес до української національної обрядовості, народних свят, ігор, народних прикмет, народної творчості, національного мистецтва, народних промислів.

Неможливо переоцінити роль традицій та обрядів у громадянському вихованні дітей дошкільного віку. Вони повертають підростаюче покоління до цінностей предків, створюють позитивний настрій, розвивають основи правомірної поведінки, навчають вияву терпимості стосовно до всього живого, що нас оточує.

Ознайомлення з народними святами сприяє поглибленню емоційних зв'язків дитини з життям, працею та красою рідного народу. Залучення дошкільнят до національних традицій та звичаїв, підготовки і відзначання свят народного календаря пробуджує у них любов до рідної землі, повагу до людей та їхньої праці, формує вміння плідно працювати, шанувати історію, збагачувати культуру свого народу. Участь у святах народного календаря сприятиме тому, що вони глибше відчуватимуть нерозривність з природою, намагатимуться власною працею примножувати багатства рідного краю, прагнутимуть зберігати та розвивати трудові та святкові традиції.

У вихованні громадянської компетентності велике значення має виховання таких якостей, як працелюбство та повага до праці інших людей. Саме з метою виховання цих якостей необхідно знайомити дітей з особливостями традиційних ремесел рідного краю, та України загалом. Як зазначає Л. Калуська, народні ремесла «свідчать про високу духовну культуру українського народу, про споконвічне прагнення краси, розповідають про багатство рідного краю, традицій місцевого населення» [6, с.12]. У роботі з дітьми необхідно звертати увагу на своєрідність та неповторну красу кожного ремісничого виробу, надавати можливість застосовувати набуті знання у практичній та творчій діяльності. Це, у свою чергу, сприятиме позитивному ставленню до народного мистецтва, поваги до праці інших, до рідного краю тощо.

Громадянська компетентність і демократичність мають стати стрижнем майбутнього громадянина України. Заклади дошкільної освіти мають стати осередками формування демократії, де всі мають можливість висловлювати свою думку, бути почутими, брати активну участь, стати активними учасниками, суб'єктами діяльності, а не тільки виконавцями доручень. Формування громадянської компетентності у дітей дошкільного віку сприятиме тому, що діти навчатимуться бути ініціативними, приймати рішення, брати на себе відповідальність. Саме демократичне середовище створене у родині, закладі дошкільної освіти, дозволить дитині розвиватися цілісно, не відчуваючи труднощів в особистому становленні.

Без громадянської культури не може бути громадянського суспільства, і чим сильніші традиції громадянського життя, чим більше вкорінені громадянські цінності, тим міцніше і стабільніше громадянське суспільство.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження 2021/ Упоряд.: О.Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: Ранок, 240 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол. Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л. та ін. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.

3. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : наказ Міністерства освіти і науки від 06.06.2022 року № 527. 2022. 24 с.

4. Мозгальова Н., Барановська І. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 152. С. 20-24

5. Марцінковська Н. М., Левицька Х. І. Відкриваємо Україну разом: науково-практичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2023. 93 с.

6. Калуська Л. В. Народні ремесла у дитячому садку: методичний посібник для вихователів дошкільних закладів. Харків: Ранок-НТ, 2004. 64 с.

Маланчук Сергій,
завідувач науково-методичного відділу
Кам'янець-Подільського Центру дитячої та юнацької творчості,
викладач-методист

Громадянська освіта як ключовий вектор трансформації української освітньої галузі

Політичний шлях, який обрала Україна, передбачає формування правової держави та розбудову інституту громадянського суспільства. Демократичні пріоритети у процесі євроінтеграції України спонукають до великої кількості послідовних та системних змін. Приклад успішних країн Європи показує, що цей процес є тривалим і потребує значних зусиль усіх громадян, а не лише влади. І хоча для успішної євроінтеграції України необхідним є проведення економічних перетворень, упровадження громадянської освіти та формування у підростаючого покоління громадянської компетентності є не менш важливим аспектом. Зауважимо, що проблема виховання поваги до прав людини є постійним об'єктом уваги Ради Європи і європейського суспільства. Тому саме громадянська освіта не як освітня галузь чи предмет, а як напрям та освітня політика, обов'язково має постати у центрі уваги освітян, політиків та українського суспільства загалом.

Освіта як ресурс та засіб розвитку громадянського суспільства передбачає створення можливостей для розвитку особистості, що є важливим чинником не лише процесу трудової діяльності, а й гуманних соціальних демократичних відносин. Удосконалення суспільства неможливе без систематичної й спрямованої роботи з розвитку й становлення особистості. У процесі соціалізації особистості період зрілості констатується лише при наявності повністю сформованого громадянського бачення світу, оцінки оточуючого середовища з позицій власної активності й відповідальності. Зважаючи на те, що потреба бути громадянином своєї держави є цілком природною, сама собою вона не зможе реалізуватися в особистості: допомогти у цьому кожній людині, особливо молодому поколінню, покликана неперервна громадянська освіта.

Відповідно до Краківської резолюції (2000 р.) громадянська освіта ґрунтується на багатовимірному підході до громадянства, що включає: 1) політичний вимір – участь у процесі прийняття рішень та використання політичної влади; 2) правовий вимір – знання та використання прав громадянина, дотримання його обов'язків; 3) культурний вимір – повага до історії і культури інших народів, внесок у розбудову мирних міжнаціональних відносин; 4) соціальний та економічний вимір – боротьба з бідністю та відчуженням, пошук нових форм праці і зміцнення громади, виявлення економічних чинників розвитку демократичного суспільства; 5) європейський вимір – усвідомлення єдності та багатоманітності європейської культури, навчання жити в європейському контексті; 6) глобальний вимір – усвідомлення та сприйняття глобальної солідарності [2].

Демократичне суспільство, відповідаючи на виклики сучасного світу, потребує громадян, які уміють брати на себе відповідальність та виявляють інтерес до вивчення світу і того, як світ працює поза їх оточенням. Вони можуть і насправді вживають заходи для розв'язання великих і малих проблем, щоб поліпшити колективний добробут. Розуміючи